

Dva nova poljska grobova. Bratski narod poljski ima več odličnih pisateljic, na katere je lahko ponosen. Nekatere še delujejo na njivi poljske književnosti, dokaj pa jih je tudi že leglo v grob. K tem poslednjim je treba prišteti Valerijo Marrene-Morzkowsko. Ker imamo Slovenci vsaj eno kratko njeno povestico prevedeno na naš jezik, smemo ji tudi mi postaviti z naslednjimi vrsticami skromen spomenik.

Oče pokojnice je bil Francoz, general v Napoleonovi vojski, Jean Mallet de Granville po imenu, mati pa Poljka Adela Krasinska. Po njima je tudi Valerija podedovala karakteristična znamenja dveh narodnosti. Prejevši od starišev dobro odgojo, se je poprijela naučnih in literarnih študij. Prva povest, ki jo je dala tiskati, je bila „Nowy Gladzator“ (l. 1857.), in od tega časa Morzkowska ni odložila več peresa iz rok.

K najboljšim umotvorom pokojnice šteje poljska kritika romane: „Nemezys“, „Maż Eleonory“, „Augusta“, in povesti: „Jerzy“ (Jurij), „Życie za Życie“, „Mężowie i żony“, „Zasady i czyny“, „Panna Felicja“. Skoro vsi večji beletristični listi so prinašali umotvore njenega odličnega peresa. Slovenci imamo prevedeno njeno povest „Żalostna swatba“ v 9. snopiču „Slov. knjižnice“.

Mieczysław Orgelbrand. V polni moči, energiji in koristni delavnosti se je poslovil od tega sveta Mieczysław Orgelbrand, magister prava in administrator bivše glavne šole, osnovelec velikih delniških zavodov: tiskarne, litografije, livarne črk itd. v Varšavi. Po očetu Samuelu Orgelbrandu, zaslužnem izdajatelju prve poljske velike enciklopedije ter biblioteke literarnih del neizmerne vrednosti, je podedoval naš Miečislav ljubezen do poljske književnosti. V družbi s starejšim bratom Hipolitom je osnoval ilustrirani časopis „Wieniec“ (Venec).

Po očetovi smrti sta prevzela z bratom tiskarske zavode, katere sta izpremenila v delniško družbo, ki je dajala posla okolo 600 delavcem. Izmed številnih del, ki so izšla v založbi tvrdke Orgelbrandov, so najvažnejša: „Album wilanowskie“, „Słownik łacińsko-polski Koncewicza“, „Atlas geograficzny“, izdaja „Starożytnej Polski“ Balinskega in Lipinskega, ilustrirana „Encyklopedia powszechna“ (Slovník naučný), katere tisk se že bliža h koncu, in še dokaj družil važnih knjig. V tiskarni Orgelbrandov je izhajalo in še izhaja dokaj časopisov, kakor: „Tygodnik illustrowany“, „Kuryer codzienny“, „Bluszcz“, „Lowiec polski“, „Wszeczeńswiat“, „Biesiada Literacka“, „Tygodnik mód i powieści“, „Przyjaciel dzieci“ in „Dzwonek częstochowski“.

Pokojnemu Mieczysławu življenje ni bilo postlano s cvetkami. S smrtjo ljubljene edinice mu je ugasnil najjasnejši žarek. Oče ni mogel premagati tuge za otrokom in je legel za njim v grob.

Album poljskih umetniških del. „Towarzystwo sztuk pieknych“ v Varšavi je sklenilo, da začne izdajati v obliki 58×46 cm reprodukcije najboljših poljskih umotvorov, ki se bodo dali zložiti v lep album. Začela se bo ta zbirka z lesorezom po sliki „Zemlja“ Ferdinanda Ruszczyca.

Grigorij Aleksandrovič Mačtet. Pred kratkim je umrl v Jalti odlični ruski pisatelj Grigorij Aleksandrovič Mačtet. Pokojni pisatelj je bil rojen l. 1852. v mestu Lucku, kjer je bil njegov oče ud okrajnega sodišča. Oče je bil potomec angleške rodbine Mansuedov, iz katere je neki prednik služil v švedski službi ter bil vjet pod Poltavo, na kar je pozneje ostal v Rusiji. Pisatelj se je učil na nemirovski in kamenecko-podolski gimnaziji, toda svojega uka ni končal. V l. 1870. je prebil učiteljsko izkušnjo ter bil dve leti za učitelja v Mohilevu in Kamenec-Podolsku, odkoder se je l. 1872. napotil v Ameriko, kjer je prebil dve leti, rabotajoč kot dninar na raznih „farmah“ Severne Amerike. Vrn vši se l. 1875. v Rusijo, se je nastanil v Petrogradu, kjer je jel poizkušati svoje moči na slovstveni njivi. Prvo njegovo slovstveno delo so bili „Očerki amerikanskoj žizni“ in popotne opazke o Nemčiji, kar je izšlo pozneje v posebni izdaji pod naslovom: „Po bělu svetu“. L. 1876. je bil primoran zapustiti Petrograd in nastaniti se v arhangelski guberniji v Sibiriji. V tem času je pa napisal celo vrsto literarnih proizvodov, in ko se je vrnil leta 1884. nazaj v Rusijo, je dal tiskati: „Pověsti i razskazy“, „Siluēty“ (silhouette), „Živija kartiny“, „Novyje razskazy“, povest „Žid“ in mnogo drugih. Zlasti pa so vzbujali živo zanimanje njegovi „Sibirskije očerki“, katere je pošiljal ruskim listom iz daljne Sibirije. Poslednji čas se je bil nastanil v Žitomiru, kjer je bil tudi člen uredništva časopisa „Volynj“. Mačtet je bil kaj plodovit pisatelj; razun višje omenjenih pripovedek je napisal še romane: „Iz nedavnago prošlago“, „I odin v polě vojnin“ ter „Večnaja stranica“. Za najboljše njegovo delo pa se smatrajo po mnenju ruske kritike njegovi „Sibirskije očerki“.

S. V. Maksimov. Nedavno je umrl v Petrogradu v 70. letu svoje starosti sloveči ruski pisatelj Sergěj Vasiljevič Maksimov. Ime Maksimova je znano ne samo po vsej Rusiji, marveč tudi v tujini, zlasti med narodi, ki imajo prevedena njegova učena dela na svoj jezik. Porojen je bil Maksimov l. 1831. v kostromski guberniji, kjer je bil njegov oče poštar. Najpoprej je začel obiskovati domačo ljudsko šolo, odkoder se je l. 1850. preselil na moskovsko vseučilišče, a čez dve leti pa v petrograjsko zdravniško-kirurgično akademijo.

Prvi opis Maksimova: „Krestjanskija posidělki v kostromskoj guberniji“, ki je izšel v novembru l. 1853., je obrnil na-se pozornost I. S. Turgenjeva, kateri je

pozval mladeniča k sebi ter ga izpodbadal k daljši delavnosti. Hoteč se seznaniti dobro s svojim narodom, se je podal l. 1855. peš na potovanje po vladimirski guberniji. Posledica tega potovanja je bila knjiga *Lěsnaja glušč*, ki je izšla pred tridesetimi leti. L. 1855., ko je bila odpravljena ruska pomorska ekspedicija na znanstveno preiskovanje, se je iste udeležil tudi naš Maksimov. Njemu je bilo odločeno v preiskovanje Belo morje; ker pa mu je še ostajalo časa, torej je napravil še izlet na Ledeno morje in na reko Pečoro. Poročilo o tej ekspediciji je bilo natisnjeno v dveh zvezkih pod naslovom „God na Sěverě“ (leto na severu), ki ga je nagradilo zemljepisno društvo z zlato svetinjo. To delo je doživelo že četrti natisek. L. 1865. je Maksimov izdal novo knjigo: „Na Vostokě“ (na vzhodu) in potem delo v treh zvezkih „Sibir i katorga“. Pozneje je izdal še novo delo „Tjurma i ssyljnyje“, katero je našlo v Rusiji in zunaj nje obilno čitateljev, kajti še celo za Ruse same je bila takrat Sibirija pravcata „terra incognita“. Vrnivšega se iz Sibirije, so poslali, da raziskuje obrežje ob Kaspijskem morju in ob reki Uralu, kamor je potoval l. 1862. Znatno del poročila o tem raziskovanju je bil natisnjen v „Russkem Slovu“ in „Otečestvennyh Zapiskih“. L. 1865. je društvo „Obščestvennaja Poljza“ začelo izdajati knjige in brošure za narod ter povabilo S. V. Maksimova za urednika tem delom. On se je z vso vnemo poprijel dela ter izdal okrog osemnajst manjših del, med katerimi je bila večja polovica njegovih. Svoja novejša raziskovanja je obelodanil v knjigi „Drevnaja i Novaja Rossija“ ter v obširnem delu z naslovom: „Brodjačaja Rusj“. Svoje znanstvene članke je priobčeval skoro v vseh večjih ruskih žurnalih, dokaj izmed njih tudi v „Njivi“. Mnogi so bili prevedeni na nemški jezik ter priobčeni v časopisu „Die Natur“.

Ljudske knjižnice v Rusiji. Kijevski odbor za ustanavljanje brezplačnih ljudskih knjižnic je ustanovil l. 1901. po selih 700 takih knjižnic, in lansko leto 30. V te knjižnice se sprejemajo cene in dobre knjige, ki morejo služiti ljudstvu v pouk in pošteno zabavo.

Pisma Turgenjeva Gustavu Flaubertu objavljajo „Ježeměsjačnaja Sočiněnja.“ Posebno zanimiva so pisma izza francosko-nemške vojske.

Novo izdanje del Tarasa Ševčenka. „Tovarištvo Prosvita v Lvovu“ je izdalo v lično opremljeni knjigi (str. 698) „Poeziji Tarasa Ševčenka“ za jako nizko ceno 2 K 30 v. (s poštnino vred). Taras Ševčenko je najpopularnejši in lahko rečemo, največji ukrajinski pesnik; opeval je Ukrajino, njene ljudi in njene legende; l. 1901. je „Dom in Svet“ priobčil njegov življenjepis. Ker so zlasti njegove domoljubne pesmi pravi vzor mehkočutne slovanske lirike, bi pač želeli, da ga Slovenci bližje spoznajo.

L—k.

Theodor Mommsen.

Prošli mesec je umrl nemški zgodovinar Theodor Mommsen. Bil nam je v mnogih stvareh naspnoten, vendar utegne biti prav, da zapišemo o njem tu nekaj vrstic.

Glavno delo Mommsenovo je „Rimska zgodovina“. Z veliko pridnostjo je nabiral gradivo, s čudovito jasnostjo obvladal ogromno tvarino in podal zgodovinsko delo, s katerim se začenja nova doba za starorimsko zgodovinopisje. Življenje starih Rimljanov, njih državne naprave in njih velike može nam je popisal tako, da jih lažje umevamo in da si lahko živo predstavljamo, kakšen je bil stari Rim. To delo je spisal v mladosti z velikim pisateljskim vzletom, tako da je postalo jako popularno.

A v tej knjigi tudi izvaja svoje svetovno naziranje, s katerim je uplival še bolj, kakor s svojim zgodopisjem. Njegov vzor je Julij Cezar, „organizator demokratičnega Rima“, „iznajditelj narodne strategije“. Ciceron mu je „general, kateri si z lepimi govori pridobiva papirnate trdnjave“, Sulla je „Don Juan“ itd. Mommsen stoji v tej knjigi na strani starorimskih narodnih monarhistov proti aristokratom republikanske stranke. Rimsko aristokracijo imenuje Mommsen prav moderno „junkrje“, „zagrizene konservatice“, „kamarillo, ki brani tron in oltar“.

Mommsen hoče ob zgledu starih Rimljanov učiti Nemce, kaj morajo storiti, da postanejo tudi oni gospodarji celega sveta. Rimljan mu je vzor, trdosrčni, energični, nasilni, bojevitimi Rimljan, dosledni graditelj enotne narodne države, Rimljan, ponosen na svoje rimsko državljanstvo, ki se čuti poklicanega, da svoj jarem položi na vrat vsem nerimskim narodom.

„Vsebinska zgodovina“, piše Mommsen, „je boj, smoter zgodovine je civilizacija. A civilizacija zahteva, da si narodi z močnejšo kulturo podjarmijo narode, katerih omika je nižja. Boj je oni stroj, ki izdeluje napredni razvoj. Zgodovina brez usmiljenja požira v svojem vrtincu narode, kateri niso trdi in odporni kakor jeklo.“

Vsled tega je bil Mommsen nasprotnik krščanskega svetovnega naziranja in sovražnik slovanskih narodov. Sodil je o življenju pogansko, kakor stari Rimljani. V „Rimski zgodovini“ nam hoče dokazati, da ne morejo biti vzor življenju krščanske kreposti: ljubezen, potrpežljivost, pravičnost, sploh vse, kar imenujemo humaniteto ali človečnost, — ampak telesna in duševna sila, one lastnosti duha, ki delajo človeka groznega, da se ga nasprotniki bojé. Mommsen uči, da se ne smemo svetu odpovedati, ampak da si moramo pridobivati bogastva z vsemi sredstvi.

Nemce je pa učil, da morajo Slovane podjarmiti in jih iznaroditi. Avstrijske Nemce je še posebe vzpodbujal k borbi proti slovanstvu. „Seid hart!“ je klical avstrijskim Nemcem in jih celo pozival, naj razbijajo slovanske glave, ako so pretrde, da bi sprejele nemško omiko.